

Міністерство освіти і науки України

Державний вищий навчальний заклад
«Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

КАШИРНИКОВА ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 658.332.142.2

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор **Верхоглядова Наталя Ігорівна**, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Ткаченко Алла Михайлівна**, Запорізький національний технічний університет, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності;

кандидат економічних наук, доцент **Глухова Світлана В'ячеславівна**, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри економіки і маркетингу.

Захист відбудеться «14» вересня 2016 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.085.04 у Державному вищому навчальному закладі «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Чернишевського, 24^а, ауд. 202

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Чернишевського, 24^а

Автореферат розісланий «29» липня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

П. А. Фісуненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток ринкових відносин в Україні, прогрес у галузі будівництва змушує підприємства й організації галузі постійно змінювати напрями діяльності, розширювати асортимент продукції, підвищувати рівень надання послуг, виконувати одночасно багато різноманітних інноваційних будівельних проектів.

Сучасні умови господарювання, зростання ролі конкурентоспроможності будівельних підприємств на основі підвищення ефективності управління безпосередньо пов'язані з вирішенням організаційно-економічних проблем формування та використання інноваційного потенціалу. Це викликає необхідність розвинення науково-методичної бази вдосконалення управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства, адекватного законам сучасного розвитку будівельних підприємств з орієнтацією на інновації.

Фундаментальні основи управління як економічної категорії закладені в працях таких науковців як М. Альберт, Р. Акофф, О. Амоша, Л. Баїв, М. Бесєдін, І. Блауберг, В. Вечеров, В. Гриньова, І. Гришина, В. Забродський, Й. Завадський, С. Іванов, Д. Клїланд, Дж. Куїнн, Ю. Кузнецов, Г. Кунц, Р. Лепа, М. Мескон, Г. Мінцберг, М. Моїсєєв та ін.

Управління будівельними підприємствами, методи дослідження їх інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу викладені у працях П. Бідюка, М. Друкованого, І. Бланка, С. Бушуєва, В. Балицького, Н. Верхоглядової, А. Крушевського, В. Міхельса, М. Педана, В. Кірнос, В. Торкатюка, Р. Тяна, В. Федоренка, Л. Шутенка, В. Поколенка та ін.

Теоретичні та методичні підходи до управління саме інноваційним потенціалом розглядалися в публікаціях Л. Абалкіна, А. Амоші, О. Алімова, С. Глухової, Л. Гранберга, А. Єгоршина, М. Іванова, Ю. Лисенко, М. Рогози, А. Семенова, А. Ткаченко, С. Філіна, К. Фрімена та ін.

Незважаючи на високу актуальність окресленої проблеми, дослідженню питань управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств приділено недостатньо уваги, залишаються не повністю розкритими теоретичні та методичні засади його формування та використання, що і зумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертаційній роботі висвітлено результати наукових досліджень, проведених автором у рамках напрямів наукових розробок ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» за темами: «Механізм управління життєвим циклом підприємства» (№ державної реєстрації 0111U010428, виконавець), де автор обґрунтував критерії оцінки формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства; «Вдосконалення обліково-аналітичної інформації в управлінні економічними процесами» (№ державної реєстрації 0116U000778, виконавець), у межах якої автор визначив детермінанти формування та використання інноваційного потенціалу будівельних

підприємств за пріоритетністю управління.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – розвинення методичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо управління інноваційним потенціалом (ІП) будівельних підприємств.

Для досягнення вказаної мети поставлено та виконано такі завдання:

- дослідити категорійно-понятійний апарат управління інноваційним потенціалом підприємства;
- запропонувати критерії оцінки формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства;
- обґрунтувати методичний підхід до управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств та удосконалити послідовність управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств;
- сформувати перелік показників та здійснити оцінку формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств;
- установити детермінанти формування та використання інноваційного потенціалу та розподілити їх за пріоритетністю управлінського впливу;
- оцінити вплив факторів середовища на управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств;
- удосконалити підхід до прогнозування значень індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства;
- розробити послідовність обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств та оцінити ризикованість цих рішень.

Об'єкт дослідження – процес управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні підходи до управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств та прикладні засади щодо його формування та використання.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження стали фундаментальні праці зарубіжних та вітчизняних учених з актуальних проблем управління будівельними підприємствами в цілому та їх інноваційним потенціалом зокрема.

У роботі застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, що дозволило виконати поставлені завдання щодо управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств. Зокрема, методи абстрактної логіки та порівняння в поєднанні із системним підходом – для вивчення сутності понять «інноваційний потенціал» та «управління інноваційним потенціалом» (п. 1.2, п. 1.3); статистичний метод, методи стандартизації та агрегування – для оцінки формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств (п. 2.2); метод кореляційно-регресійного аналізу – для дослідження взаємозв'язку між показниками формування та використання інноваційного потенціалу (п. 2.3); метод експертного опитування – для вибору показників, що відповідають критеріям оцінки інноваційного потенціалу (п. 2.1), оцінки впливу факторів зовнішнього

середовища (п. 3.1) та оцінки ризикованості розроблених управлінських рішень (п. 3.3); методи економіко-математичного моделювання – для прогнозування значень показників формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств (п. 3.2).

Інформаційну базу дослідження становлять вітчизняні та зарубіжні публікації з питань управління будівельними підприємствами та їх інноваційним потенціалом; законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують інноваційну діяльність та функціонування будівельних підприємств; статистичні матеріали, а також особисті дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні низки теоретичних, методичних положень та розробленні практичних рекомендацій щодо управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства.

Одержані результати, які мають наукову новизну, полягають у такому: *удосконалено:*

- методичний підхід до управління інноваційним потенціалом підприємства, що, на відміну від існуючих, базується на єдності складових управління інноваційним потенціалом, які співіснують і зумовлюють одна одну і виявляються під час його формування та використання, та передбачає послідовне виконання п'яти етапів управління, включає блоки теоретичного, науково-методичного, інформаційного, нормативно-правового, організаційного забезпечення, а також блок практичної реалізації управління, що дає змогу здійснювати цілеспрямований управлінський вплив на досягнення кінцевої мети управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства шляхом розроблення конкретних науково-практичних рекомендацій із формування та використання його інноваційного потенціалу;

- систематизацію принципів управління інноваційним потенціалом підприємства, яка, на відміну від інших, базується на їх розподілі на загальні та критеріальні, що дозволяє визначити критерії оцінки формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства та встановити показники, що їх вимірюють;

- методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу будівельних підприємств, який базується на застосуванні елементів ресурсного та процесного підходів та, на відміну від інших, передбачає встановлення індикаторів його формування та використання, комбінація значень яких знаходить своє відображення у матриці оцінки інноваційного потенціалу, що дозволяє створити підґрунтя для прийняття зважених управлінських рішень щодо управління інноваційним потенціалом за рахунок оцінки рівня формування та використання інноваційного потенціалу;

- перелік показників оцінки інноваційного потенціалу, що на відміну від існуючих, розподілені за критеріями оцінки його формування та використання, які відповідають критеріальним принципам управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства, що дозволяє

здійснювати одночасно оцінювання його з точки зору формування та використання;

- підхід до встановлення детермінантів формування та використання інноваційного потенціалу, який, на відміну від інших, базується на застосуванні інструментарію кореляційного аналізу, дає можливість виявити перехресний вплив між індикаторами формування та використання інноваційного потенціалу та показниками, що їх характеризують, здійснити розподіл детермінантів за рівнями пріоритетності управління та визначити на цій основі завдання управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства;

набули подальшого розвитку:

- підхід до прогнозування значень індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства, що, на відміну від існуючих, базується на комбінуванні трендового та кореляційно-регресійного аналізу та дозволяє врахувати тенденції змін індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу за рахунок зміни показників, що їх характеризують;

- послідовність обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу, яка, на відміну від існуючих, базується на порівнянні фактичних та прогнозних значень індикаторів формування і використання та дозволяє на основі встановлених детермінантів формування та використання інноваційного потенціалу розробити альтернативи управлінських рішень, оцінити їх ризикованість для забезпечення підвищення рівня формування та використання його інноваційного потенціалу.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені методичні підходи, доведені до рівня конкретних практичних рекомендацій, використані в роботі департаменту житлово-комунального господарства та будівництва Дніпропетровської обласної державної адміністрації, у сфері обґрунтування управлінських рішень щодо формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств (довідка № 1276/0/112-16 від 28.04.2016 р.).

Наведені в дисертації методичні рекомендації використані в практичній діяльності ТОВ «ТАУЕР ДІВЕЛОПМЕНТ», а саме для визначення основних напрямів управління інноваціями на підприємстві (довідка № 150 від 27.04.2016 р.).

Практичне застосування наукових розробок дозволило оптимізувати процес прийняття управлінських рішень щодо формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства керівництву НВО «Созидатель» (довідка № 0390-2016 від 10.05.2016 р.).

Пропозиції, розроблені в дисертації, використані керівництвом ПБМП «Строїтель-П» для здійснення оцінки інноваційного потенціалу, що передбачає встановлення індикаторів його формування та використання (довідка № 30/16 від 12.05.2016 р.).

Основні теоретичні положення дисертаційної роботи використовуються у процесі вивчення дисциплін «Економіка підприємства», «Мікроекономіка» на кафедрі обліку, економіки і управління персоналом підприємства економічного факультету ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» (довідка № 37-01-127 від 25.04.16 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація – самостійна наукова праця, в якій викладено авторський підхід до управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств. Результати, викладені в роботі, отримані особисто та знайшли відображення в наукових публікаціях. Внесок автора в наукових публікаціях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та методичні положення й результати дисертаційної роботи доповідалися автором та отримали позитивну оцінку на міжнародних і національних наукових та науково-практичних конференціях, а саме: «Економіка і управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 2013), «Економіка в умовах сталого розвитку: контекст підприємств, регіонів, країн» (м. Дніпропетровськ, 2013), «Актуальные проблемы экономического развития» (м. Белгород, 2013), «Бізнес в умовах трансформаційної економіки» (м. Сімферополь – м. Судак, 2013), «Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки» (м. Дніпропетровськ, 2016), «Научное пространство Европы – 2016» (м. Белгород, 2016), «Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни» (м. Запоріжжя, 2016), «Современные тенденции экономического развития регионов: теоретические и прикладные аспекты» (м. Одеса, 2016).

Публікації. За результатами наукових досліджень автор опублікував 16 наукових праць, із яких сім статей у фахових виданнях (три – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних), дев'ять – публікації у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 7,22 друк. арк., з яких 6,57 друк. арк. належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 214 сторінок друкованого тексту. Основна частина дисертації викладена на 181 сторінці. Дисертація містить 76 таблиць, 22 рисунка, список використаних джерел із 179 найменувань на 19 сторінках та шість додатків, розміщених на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі розкрито актуальність теми дослідження, сформульовано його мету та завдання, розкрито наукову новизну роботи і практичне значення результатів.

У першому розділі – «**Теоретико-методичні основи управління інноваційним потенціалом підприємств**» досліджено категоріально-понятійний апарат управління інноваційним потенціалом підприємства,

визначено сутність інноваційного потенціалу підприємства, систематизовано погляди науковців щодо принципів управління інноваційним потенціалом та класифікаційних ознак видів інноваційного потенціалу, розроблено підхід до управління та послідовність процесу управління інноваційним потенціалом підприємства.

На засадах системного підходу сформульовано власний підхід до управління інноваційним потенціалом, який є складною сукупністю взаємопов'язаних складових управління, що забезпечують органічне поєднання формування ресурсів та можливостей підприємства та їх використання за впливу внутрішніх та зовнішніх чинників шляхом реалізації послідовності управління формуванням та використанням інноваційного потенціалу підприємства.

Проведені дослідження дозволили систематизувати погляди науковців на принципи управління інноваційним потенціалом (рис. 1).

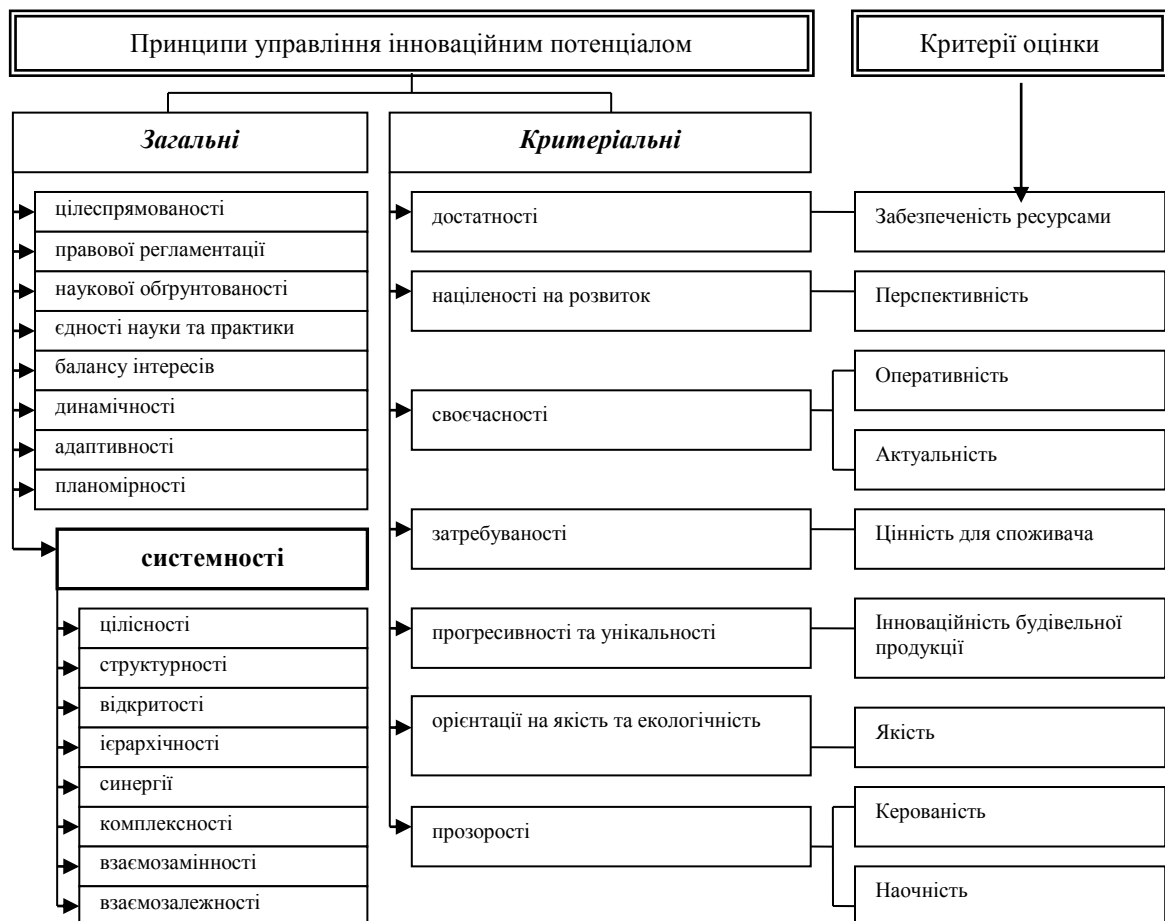

Рис. 1. Систематизація принципів управління інноваційним потенціалом підприємства (розроблено автором)

Серед загальних принципів, до яких належать принципи цілеспрямованості, правової регламентації, наукової обґрунтованості, єдності науки та практики, балансу інтересів, динамічності, адаптивності, планомірності та системності, останній принцип виокремлено як базовий. Спираючись на критеріальні принципи управління інноваційним

потенціалом, визначаються критерії його оцінки та встановлюються показники, що їх розкривають.

Запропоновано послідовність процесу управління інноваційним потенціалом підприємства, що включає п'ять етапів, виконання яких сприяє досягненню кінцевої мети управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства (рис. 2).

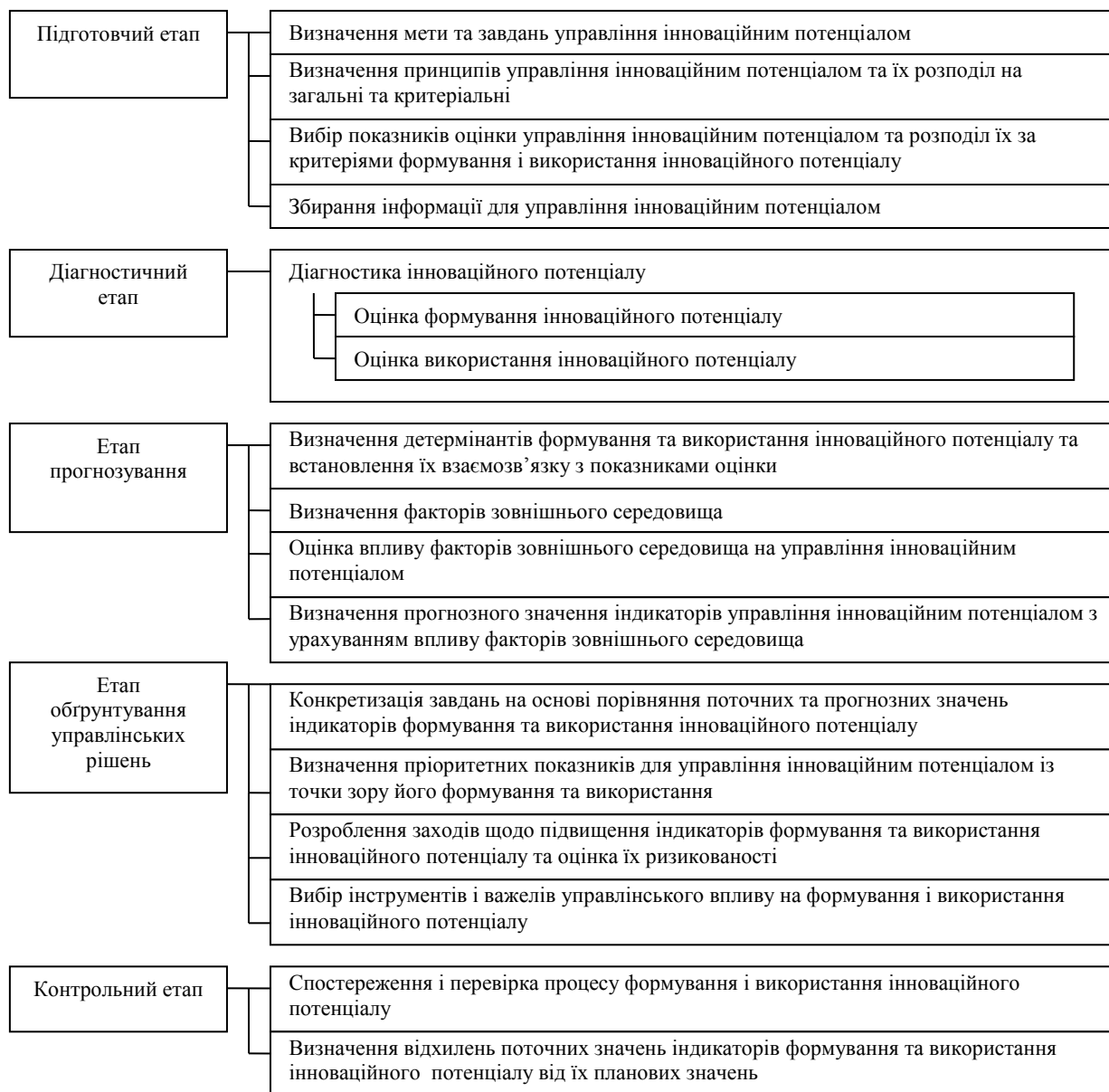

Рис. 2. Послідовність процесу управління інноваційним потенціалом підприємства (розроблено автором)

Послідовність процесу управління інноваційним потенціалом базується на відповідному методичному підході (рис. 3), згідно з яким управління інноваційним потенціалом має дві складові – управління формуванням (ресурсна складова) та управління використанням інноваційного потенціалу (результативна складова).

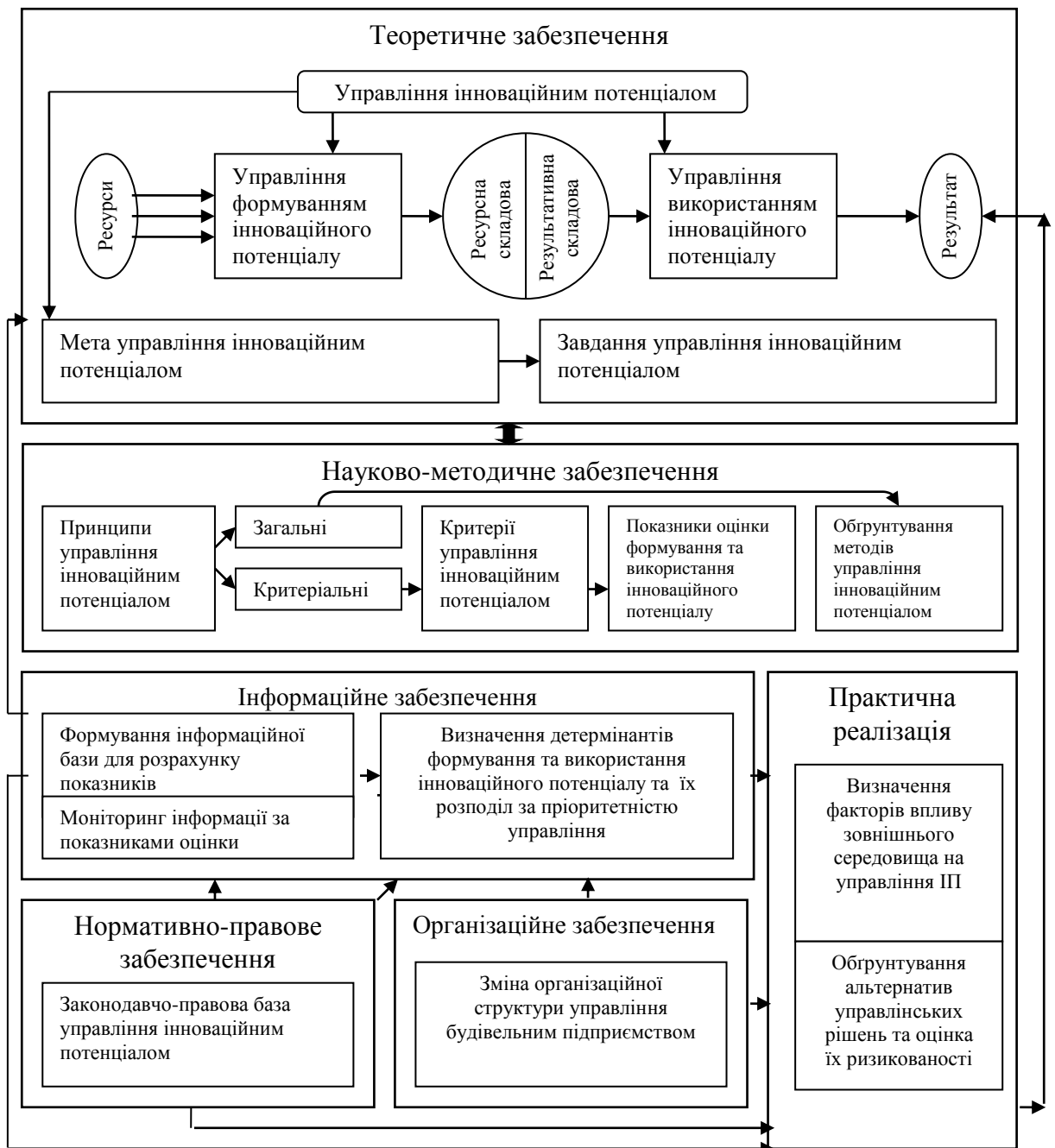

Рис. 3. Методичний підхід до управління інноваційним потенціалом (розроблено автором)

Запропонований методичний підхід включає блоки теоретичного, науково-методичного, інформаційного, нормативно-правового та організаційного забезпечення, а також блок практичної реалізації управління, що спрямовані на підвищення ефективності управління інноваційним потенціалом.

У другому розділі – «Оцінка інноваційного потенціалу будівельних підприємств» запропоновано методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу та апробовано його на будівельних підприємствах Дніпропетровської області, сформовано перелік показників оцінки інноваційного потенціалу будівельного підприємства та визначено

детермінанти формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств.

Досліджено основні підходи до оцінки інноваційного потенціалу та встановлено, що лише інтегральний підхід, який міститиме елементи ресурсного та процесного підходів до оцінки інноваційного потенціалу, дозволяє використати їх переваги і розкрити діалектику його формування і використання. Обґрунтовано, що оцінювати інноваційний потенціал будівельного підприємства необхідно з позицій як формування інноваційного потенціалу, так і його використання.

Установлено, що завдання оцінки інноваційного потенціалу будівельного підприємства таке: визначення рівня формування інноваційного потенціалу будівельного підприємства; визначення рівня використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства; побудова матриці оцінки інноваційного потенціалу будівельного підприємства. Виконання цих завдань дозволить створити базу для подальшого обґрунтування рішень у сфері управління інноваційним потенціалом.

Запропоновано методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу будівельного підприємства (рис. 4).

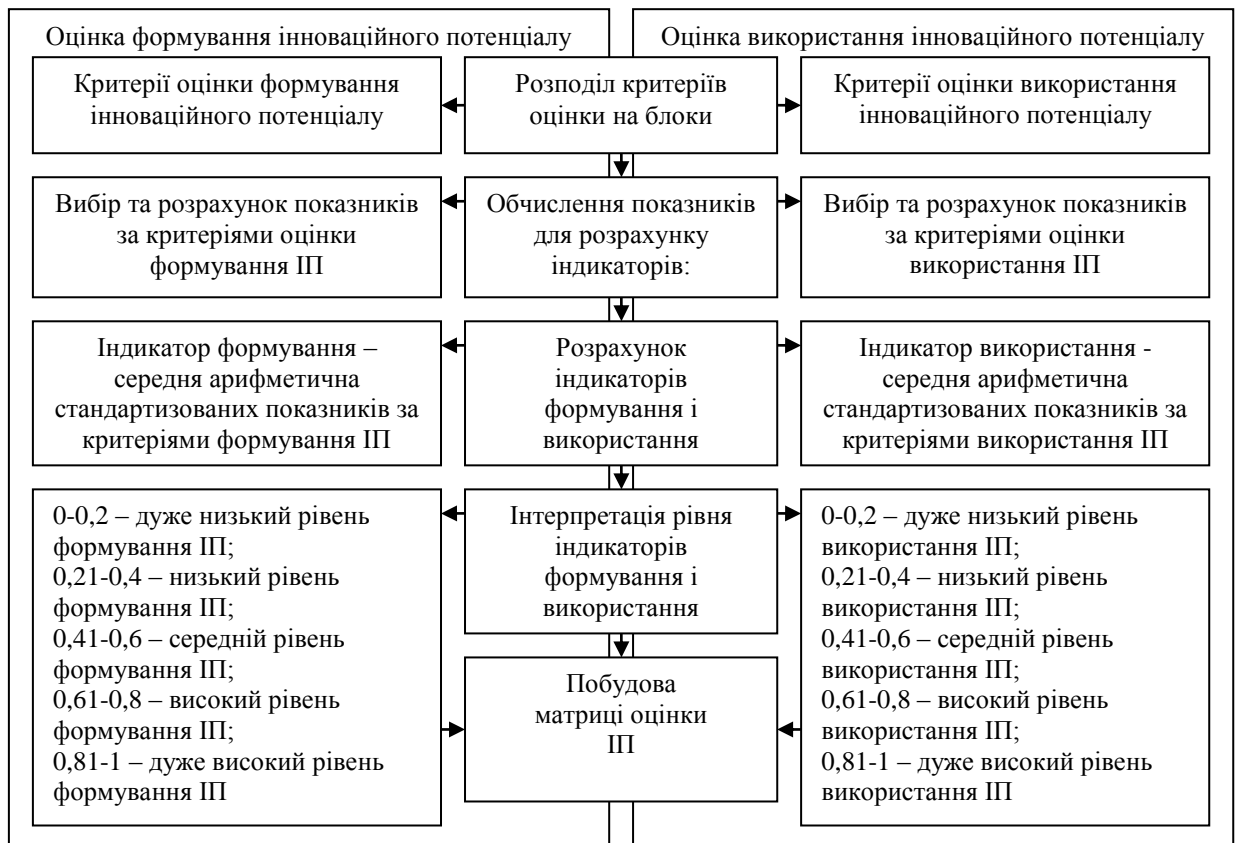

Рис. 4. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу будівельного підприємства (розроблено автором)

У рамках даного методичного підходу виділено два блоки – оцінка формування та оцінка використання інноваційного потенціалу та визначено критерії оцінки інноваційного потенціалу, що відповідають критеріальним принципам управління.

Для вибору показників, що відповідають критеріям оцінки інноваційного потенціалу, проведено експертне опитування, на основі результатів якого сформовано перелік показників оцінки інноваційного потенціалу та здійснено їх розподіл за критеріями оцінки формування та критеріями оцінки використання інноваційного потенціалу.

Після обчислення показників за критеріями оцінки розраховуються індикатори формування та використання інноваційного потенціалу:

$$IF_i(t) = \frac{\sum_{k=1}^{13} FS_{ki}(t)}{13} \quad \text{та} \quad IU_i(t) = \frac{\sum_{l=1}^7 FU_{li}(t)}{7}, \quad (1)$$

де $IF_i(t)$ та $IU_i(t)$ – індикатори формування та використання інноваційного потенціалу для i -го підприємства за період t ; $FS_{ki}(t)$ та $FU_{li}(t)$ – стандартизоване значення k -го показника за критеріями формування та значення l -го показника за критеріями використання інноваційного потенціалу для i -го підприємства за період t .

Запропонований підхід апробовано на чотирьох будівельних підприємствах Дніпропетровської області (табл. 1). Результати оцінки свідчать, що за п'ять років індикатор формування інноваційного потенціалу скоротився на трьох із чотирьох досліджуваних підприємств, а індикатор використання інноваційного потенціалу – на другому та четвертому будівельних підприємствах.

Таблиця 1

Результати оцінки формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств Дніпропетровської області

Показник	Роки					Зміна у 2015 році порівняно з	
	2011	2012	2013	2014	2015	2014	2011
Індикатор формування інноваційного потенціалу							
Підприємство 1	0,786	0,814	0,794	0,756	0,730	-0,026	-0,056
Підприємство 2	0,808	0,869	0,816	0,795	0,793	-0,002	-0,014
Підприємство 3	0,112	0,159	0,134	0,136	0,132	-0,004	0,020
Підприємство 4	0,207	0,197	0,225	0,225	0,172	-0,053	-0,035
Індикатор використання інноваційного потенціалу							
Підприємство 1	0,470	0,769	0,682	0,587	0,529	-0,058	0,059
Підприємство 2	0,736	0,786	0,488	0,567	0,512	-0,055	-0,224
Підприємство 3	0,168	0,229	0,296	0,221	0,209	-0,012	0,042
Підприємство 4	0,203	0,048	0,091	0,162	0,160	-0,002	-0,043

Примітка: розраховано автором.

Для унаочнення результатів оцінки формування і використання інноваційного потенціалу застосовано матричний метод (табл. 2). Матриця поділена на п'ять сфер, інтерпретувати які рекомендується з позиції прийняття управлінських рішень: термінове втручання (сфера 1); обов'язкове втручання (сфера 2); помірне втручання (сфера 3); підтримка та сприяння (сфера 4) та захист досягнутих позицій (сфера 5). Згідно з матрицею, управління інноваційним потенціалом на третьому та четвертому

підприємствах потребує термінового втручання. Перше та друге підприємства потрапляють до сфери помірного втручання.

Таблиця 2

Матриця оцінки інноваційного потенціалу

		Індикатор використання ІП				
		0-0,2	0,21-0,4	0,41-0,6	0,61-0,8	0,81-1
Індикатор формування ІП	0-0,2	Під-во 4	Під-во 3			
	0,21-0,4					
	0,41-0,6			Під-ва 1; 2		
	0,61-0,8					
	0,81-1,00	Сфера 1	Сфера 2	Сфера 3	Сфера 4	Сфера 5

Примітка: побудовано автором.

Запропоновано підхід до встановлення детермінантів формування й використання інноваційного потенціалу за пріоритетністю управлінського впливу (рис. 5).

Рис. 5. Підхід до встановлення детермінантів формування та використання інноваційного потенціалу за пріоритетністю управлінського впливу (побудовано автором)

Згідно із запропонованою послідовністю, на основі застосування інструментарію кореляційного аналізу встановлено детермінанти формування та використання інноваційного потенціалу. Визначено завдання управління формуванням та використанням інноваційного потенціалу на основі пріоритетності їх детермінантів. Найбільш пріоритетне серед завдань

управління формуванням інноваційного потенціалу – підвищення рівня фінансової забезпеченості інноваційної діяльності. Найбільш пріоритетне завдання управління використанням інноваційного потенціалу – це підвищення рентабельності інноваційної діяльності за рахунок більш раціонального та економного використання ресурсів.

У третьому розділі – «**Побудова механізму управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства**» оцінено вплив факторів середовища на управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств, здійснено прогнозування рівня формування та використання інноваційного потенціалу та запропоновано послідовність обґрунтування рішень щодо управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства та оцінено їх ризикованість.

Досліджено різні підходи до визначення впливу факторів зовнішнього середовища підприємства на результати його діяльності в цілому та на управління інноваційним потенціалом зокрема. Обґрунтовано використання для оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств PESTLE-аналізу. Послідовність оцінювання впливу факторів зовнішнього середовища на управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств наведено на рис. 6.

Аналіз впливу зовнішніх факторів здійснено за допомогою експертного опитування. За оцінками експертів (табл. 3), найбільш вагомими з точки зору впливу на управління інноваційним потенціалом є технологічні фактори. Це закономірно, адже формування й використання інноваційного потенціалу на окремому підприємстві значною мірою залежить від рівня інноваційної активності в економіці у цілому, розвитку новітніх технологій, їх сприйняття суспільством тощо. Водночас, сучасні реалії висувають на передові позиції таку групу факторів як економічні – коефіцієнт вагомості цієї групи факторів склав, за оцінками експертів, 0,211. Дещо меншою є вагомість екологічних, нормативно-правових та соціальних груп факторів (0,164; 0,151 та 0,141 відповідно). Найменш вагомою експерти визнали групу політичних факторів (0,117).

Таблиця 3

Результати оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств

Група факторів	Коефіцієнти вагомості груп факторів	Спрямована сила впливу групи факторів	Зважена оцінка
Політичні фактори	0,117	-0,206	-0,024
Економічні фактори	0,211	-0,656	-0,138
Соціальні фактори	0,141	0,056	0,008
Технологічні фактори	0,216	0,561	0,121
Екологічні фактори	0,164	-0,040	-0,007
Нормативно-правові фактори	0,151	0,118	0,018

Примітка: складено автором.

Рис. 6. Послідовність оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства (побудовано автором)

Із використанням результатів оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на основі комбінування трендового та кореляційно-регресійного аналізу здійснено прогнозування індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу чотирьох досліджуваних підприємств (табл. 4).

Таблиця 4

Прогнозні індикатори формування та використання інноваційного потенціалу на 2016 рік

Показник	Підприємство			
	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4
Індикатор формування інноваційного потенціалу	0,611	0,872	0,213	0,190
Індикатор використання інноваційного потенціалу	0,344	0,672	0,158	0,134

Примітка: розраховано автором.

Результати прогнозування свідчать, що для першого з досліджуваних підприємств прогнозується зменшення рівня індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу.

Запропоновано послідовність обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу (рис. 7).

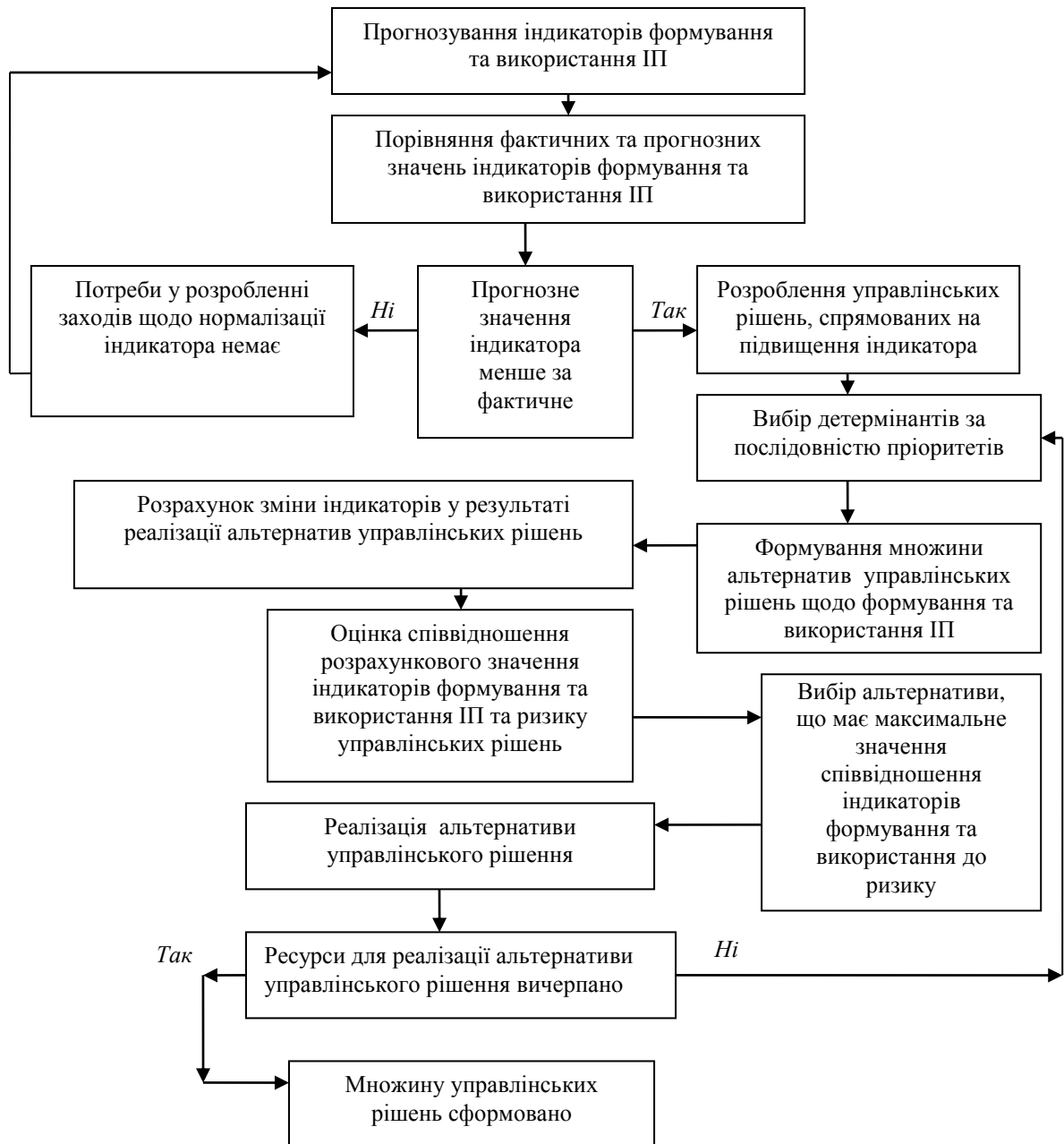

Рис. 7. Послідовність обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу (побудовано автором)

Згідно із запропонованою послідовністю в першу чергу здійснюється прогнозування індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства. Для кожного з індикаторів перевіряється виконання умови необхідності застосування управлінських дій.

Якщо прогнозне значення індикатора менше за фактичне, обираються детермінанти формування (використання) інноваційного потенціалу з найвищим рівнем пріоритетності, розробляються управлінські рішення щодо підвищення значення індикатора. Як результат формується множина управлінських рішень у сфері управління формуванням та використанням інноваційного потенціалу та оцінюється їх ризикованість. На основі оцінки співвідношення розрахункових значень індикаторів формування та використання ІІ та ризику управлінських рішень відбувається вибір альтернативи, що має максимальне значення співвідношення значення індикатора до коефіцієнта варіації (ризика). Оцінюються ресурсні можливості підприємства щодо реалізації обраної альтернативи управлінських рішень.

Розроблено альтернативи управлінських рішень щодо поліпшення формування і використання інноваційного потенціалу, якими є:

- удосконалення організаційної структури управління підприємством за рахунок її розширення шляхом уведення патентного відділу (A1);
- впровадження автоматизованої технології управління будівельною технікою на будмайданчику (A2);
- використання інноваційної (SIP) технології зведення житлових та промислових приміщень (A3).

На основі експертного опитування оцінено ризикованість різних альтернатив управлінських рішень – реалізації окремого заходу або їх комбінацій. Значення індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу для кожної альтернативи, коефіцієнт варіації (ризика), а також співвідношення між ними наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Оцінка ризикованості альтернатив управлінських рішень

Альтернатива	Значення індикатора	Середньоквадратичне відхилення	Коефіцієнт варіації (ризика),%	Співвідношення значення індикатора до ризику
Індикатор формування ІІ				
A1	0,626	0,00093	0,148	4,229
A2	0,634	0,00168	0,265	2,389
A3	0,641	0,00584	0,911	0,703
A1A2	0,641	0,00257	0,401	1,599
A1A3	0,648	0,00670	1,034	0,626
A2A3	0,655	0,00735	1,122	0,584
A1A2A3	0,662	0,00810	1,224	0,540
Індикатор використання ІІ				
A1	0,363	0,00032	0,089	4,076
A2	0,365	0,00042	0,116	3,150
A3	0,365	0,00093	0,254	1,437
A12	0,368	0,00071	0,192	1,912
A13	0,370	0,00126	0,342	1,083
A23	0,368	0,00099	0,270	1,360
A123	0,372	0,00127	0,341	1,091

Примітка: розраховано автором.

Із розроблених семи альтернатив найбільш ризикована є альтернатива А123, яка забезпечує досягнення найбільшого значення індикатора формування інноваційного потенціалу (0,662 пункта) та індикатора використання інноваційного потенціалу (0,372 пункта). Найменш ризикована реалізація першої альтернативи. Тобто, якщо керівництво будівельного підприємства прагне максимізувати результативність витрат, то обиратиметься альтернатива А123, якщо мінімізувати ризик – А1.

Зважаючи на отримані результати (табл. 5), найоптимальнішим є вдосконалення організаційної структури підприємства, за якої очікувані результати, як за індикатором формування, так і за індикатором використання інноваційного потенціалу, та ризик урівноважують одне одного, що сприятиме досягненню вищих значень індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу порівняно з прогнозними їх значеннями.

Унаслідок прийняття цієї альтернативи індикатор формування інноваційного потенціалу складатиме 0,626 пункта, що на 0,104 пункта менше за фактичне значення, однак, на 0,015 пункта більше за прогнозне значення. Щодо індикатора використання інноваційного потенціалу, то він складатиме 0,363, що на 0,166 пункта менше за фактичне значення, однак, на 0,019 пункта вище порівняно з 0,344 пункта за прогнозом.

Таким чином, запропоновані методичні положення та практичні рекомендації дозволяють підвищити рівень формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі проведених досліджень здійснено теоретичне обґрунтування й практичне виконання актуального науково-прикладного завдання управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства, а саме:

1. На основі дослідження категорійно-понятійного апарату управління інноваційним потенціалом та на засадах системного підходу сформульовано власний підхід до управління інноваційним потенціалом, який є сукупністю взаємопов'язаних складових управління, що забезпечують органічне поєднання формування та використання інноваційного потенціалу підприємства.

2. Систематизовано погляди науковців на принципи управління інноваційним потенціалом, з їх поділом на загальні і критеріальні. На основі критеріальних принципів управління інноваційним потенціалом визначено критерії його оцінки.

3. Обґрунтовано методичний підхід до управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств, що включає блоки теоретичного, науково-методичного, інформаційного, нормативно-правового, організаційного забезпечення, а також блок практичної реалізації управління, спрямовані на підвищення рівня формування та використання інноваційного потенціалу, та удосконалено послідовність управління інноваційним

потенціалом будівельного підприємства, що передбачає порівняння поточних та прогнозних значень індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу.

4. Удосконалено методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу будівельних підприємств. Доведено, що інтегральний підхід, який міститиме елементи ресурсного та процесного підходів до оцінки інноваційного потенціалу, дозволяє використати їх переваги і розкрити діалектику його формування і використання. Обґрунтовано, що оцінювати інноваційний потенціал будівельного підприємства необхідно з позицій як формування інноваційного потенціалу, так і його використання. В рамках даного методичного підходу виділено два блоки – оцінка формування та оцінка використання інноваційного потенціалу.

5. Сформовано перелік показників за критеріями формування і використання інноваційного потенціалу та проведено оцінку формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств. Установлено взаємозв'язок між індикаторами формування та використання інноваційного потенціалу та показниками, що їх характеризують.

6. Визначено детермінанти формування та використання інноваційного потенціалу та розподілено їх за пріоритетністю управління. Визначено завдання управління формуванням та використанням інноваційного потенціалу. Найбільш пріоритетним серед завдань управління формуванням інноваційного потенціалу є підвищення рівня фінансової забезпеченості інноваційної діяльності. Найбільш пріоритетне завдання управління використанням інноваційного потенціалу – підвищення рентабельності інноваційної діяльності за рахунок більш раціонального та економного використання ресурсів.

7. Досліджено різні підходи до визначення впливу факторів зовнішнього середовища підприємства на результати його діяльності в цілому та на управління інноваційним потенціалом зокрема. Оцінено вплив факторів зовнішнього середовища на управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств.

8. Удосконалено підхід до прогнозування значень індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу за показниками, які визнано детермінантами формування та використання інноваційного потенціалу. На основі побудованих ліній тренду з використанням кореляційного аналізу здійснено прогнозування індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу чотирьох досліджуваних будівельних підприємств.

9. Сформовано послідовність обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу будівельного підприємства, в результаті чого сформовано множину управлінських рішень та оцінено їх ризикованість у сфері управління формуванням та використанням інноваційного потенціалу будівельного підприємства. Установлено, що для досягнення вищих значень індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу

порівняно з прогнозним їх рівнем, найдоцільніше здійснювати вдосконалення організаційної структури за рахунок її розширення шляхом уведення патентного відділу.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1. Каширнікова І. О. Систематизація класифікаційних ознак інноваційного потенціалу підприємства / І. О. Каширнікова // Прометей. – 2013. – № 3 (42). – С. 191 – 193.

2. Методичний підхід до визначення інноваційного потенціалу підприємства: [Електронний ресурс] / Н. І. Верхоглядова, І. О. Каширнікова // Ефективна економіка. – 2013. – № 11. – Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2458> (Особистий внесок здобувача: проведено аналіз існуючих підходів до визначення сутності інноваційного потенціалу).

3. Каширнікова І. О. Принципи та функції управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства / І. О. Каширнікова // Економічний простір. – 2014. – № 81. – С. 206 – 215.

4. Каширнікова І. О. Обґрунтування рішень щодо управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства / І. О. Каширнікова // Вісник Одеського національного університету. – 2015. – Т.20, Вип. 4. – С. 40 – 44.

5. Каширнікова І. О. Підхід до визначення впливу зовнішніх факторів на управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства / І. О. Каширнікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 7. – С. 86 – 92.

6. Каширнікова І. О. Методичний підхід до управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства / І. О. Каширнікова // Економіка та держава. – 2016. – № 4. – С. 90 – 95.

7. Каширнікова І. О. Методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу та його апробація на будівельних підприємствах Дніпропетровської області / І. О. Каширнікова // Економічний простір. – 2016. – № 108. – С. 203 – 214.

Публікації в інших виданнях:

8. Каширнікова І. О. Innovative activity as a factor of improving the competitiveness of business / І. О. Каширнікова // Збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції молодих вчених «Наука і техніка : перспективи ХХІ століття» (Дніпропетровськ, 4 квітня 2012 р.). – Дніпропетровськ : ДВНЗ ПДАБА, 2012. – С. 104 – 106.

9. Iryna Kashyrnikova. Approaches and managing mechanism of enterprise's innovative potential / Kashyrnikova Iryna // L'Association 1901 "SEPIKE", Ausgabe. – 2013. – № 3. – P. 134 – 138.

10. Каширнікова І. О. Теоретичні підходи до визначення інноваційного потенціалу підприємства / І. О. Каширнікова // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес в умовах

трансформаційної економіки» (Сімферополь – Судак, 21 – 25 травня 2013р.).- Сімферополь-Судак, 2013. – С. 29 – 32.

11. Каширнікова І. О. Дослідження класифікаційних ознак інноваційного потенціалу підприємства / І. О. Каширнікова // Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції «Економіка в умовах сталого розвитку: контекст підприємств, регіонів, країн» (Дніпропетровськ, 20 листопада 2013 р.). – Дніпропетровськ, 2013. – С.163 – 165.

12. Каширнікова І. О. Теоретичний аналіз структури інноваційного потенціалу підприємства / І. О. Каширнікова // Сборник материалов Международной научно-практической конференции, посвященной 20-летию Института экономики и менеджмента, «Актуальные проблемы экономического развития» (Белгород, 2013). – Белгород, 2013. – Ч. 1. – С. 79 – 86.

13. Каширнікова І. О. Механізм управління інноваційним потенціалом підприємства / І. О. Каширнікова // Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Економіка і управління в умовах глобалізації» (Донецьк, 29 січня 2014 р.). – Донецьк, 2014 р. – С. 95 – 98.

14. Каширнікова І. О. Послідовність процесу управління інноваційним потенціалом підприємства / І. О. Каширнікова // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки» (Дніпропетровськ, 8 – 9 квітня 2016 р.). – Дніпропетровськ : Гельветик, 2016. – Ч.1. – С. 120 – 123.

15. Каширнікова І. О. Оцінка впливу зовнішніх факторів на управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства / І. О. Каширнікова // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни» (Запоріжжя, 8 – 9 квітня 2016 р.). – Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2016. – Ч.1. – С. 76 – 79.

16. Каширнікова І. О. Детермінанти формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств за пріоритетністю управління / І. О. Каширнікова // Збірник матеріали XII Международна научна практична конференция «Ключови въпроси в съвременната наука - 2016» (Белгород, 15 – 22 квітня 2016 р.). – София: «Бял ГРАД-БГ», 2016. – Т. 4. – С. 11 – 14.

АНОТАЦІЯ

Каширнікова І. О. Управління інноваційним потенціалом будівельного підприємства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», Дніпропетровськ, 2016.

Дисертацію присвячено розвиненню методичних положень і розробленню практичних рекомендацій щодо управління інноваційним

потенціалом будівельних підприємств. Досліджено категоріально-понятійний апарат управління інноваційним потенціалом підприємства. Систематизовано погляди науковців на принципи управління інноваційним потенціалом та класифікаційні ознаки видів інноваційного потенціалу. Розроблено методичний підхід до управління інноваційним потенціалом підприємства. Запропоновано методичний підхід до оцінки інноваційного потенціалу та апробовано його на будівельних підприємствах Дніпропетровської області, сформовано перелік показників оцінки інноваційного потенціалу будівельного підприємства. Визначено детермінанти формування та використання інноваційного потенціалу будівельних підприємств. Оцінено вплив факторів зовнішнього середовища на управління інноваційним потенціалом будівельних підприємств, здійснено прогнозування індикаторів формування та використання інноваційного потенціалу. Розроблено послідовність обґрунтування управлінських рішень, оцінено їх ризикованість для забезпечення підвищення рівня формування та використання його інноваційного потенціалу.

Ключові слова: потенціал, інноваційний потенціал, управління, будівельне підприємство, формування, використання, управлінські рішення, ризик, індикатор, детермінант.

АННОТАЦІЯ

Каширникова И. А. Управление инновационным потенциалом строительного предприятия. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры», Днепропетровск, 2016.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методических и прикладных основ управления инновационным потенциалом строительных предприятий. Исследованы сущность инновационного потенциала и управления инновационным потенциалом строительного предприятия. Систематизированы взгляды ученых на определение принципов управления инновационным потенциалом и классификационных признаков видов инновационного потенциала. На основе критериальных принципов управления инновационным потенциалом определены критерии его оценки и установлены показатели, которые их раскрывают. Обоснован методический подход к управлению инновационным потенциалом строительных предприятий, который базируется на построении объединенных в единое целое блоков обеспечения управления и его практической реализации, направленных на повышение уровня формирования и использования управления инновационным потенциалом. Обосновано, что оценивать инновационный потенциал строительного предприятия необходимо с позиций как формирования инновационного потенциала, так и его использования.

Установлены детерминанты формирования и использования инновационного потенциала по приоритетности управления и взаимосвязь между индикаторами формирования и использования инновационного потенциала. Определены задачи управления формированием и использованием инновационного потенциала строительного предприятия.

Исследованы различные подходы к определению влияния факторов внешней среды предприятия на результаты его деятельности в целом и на управление инновационным потенциалом в частности. Оценено влияние факторов внешней среды на управление инновационным потенциалом строительных предприятий. Спрогнозированы значения индикаторов формирования и использования инновационного потенциала четырех исследуемых строительных предприятий. Сформирована последовательность обоснования управленческих решений по формированию и использованию инновационного потенциала строительных предприятий, в рамках которой разработан перечень управленческих решений с учетом рискованности их реализации в сфере управления формированием и использованием инновационного потенциала.

Ключевые слова: потенциал, инновационный потенциал, управление, строительное предприятие, формирование, использование, управленческие решения, риск, индикатор, детерминант.

SUMMARY

Kashyrnikova I. O. Management of the innovation potential construction company. – Manuscript.

Thesis for Academic Degree of Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by economic activity). – State Higher Education Institution «Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture», Dnipropetrovs'k, 2016.

The thesis is devoted to researching the provisions of expansion and development of practical recommendations for the evaluation of innovative potential construction companies. The categorical-conceptual apparatus of innovative potential of enterprises was investigated. The scientific views to the principles of innovation potential and species of classification features innovative potential were systematized. The approach to management and the sequence of management process innovation potential of the company were elaborated. The methodical approach to the assessment of the innovative potential was proposed and it was tested on construction enterprises of Dnipropetrovsk region. The key determinants of formation and use of innovative potential construction companies were identified. The list of indicators to measure innovation capacity building enterprise was formed. The effect of environmental factors on the innovative potential of construction enterprises was determined. The prediction of formation and use of innovative capacity was carried and the mechanism of innovative potential construction company was formed.

Key words: potential, innovative potential, management, construction company, the formation, use, management decisions, risk, indicator, determinants.